

Otkud hrvatski egzonomi u Bačkoj i Bosni?

Uvod

Ne znam točno kad sam i gdje napisao da sam pobornikom krilatice svojega najdražeg knjižničara – pokojnoga Ante Brečića Fede – kako mi je od sadržaja poruke najčešće važnije da ona lijepo zvuči te da su hijerarhijski odnosi među likovima čvrsto određeni, a radnja složena tako da se točno zna što je temeljni tijek priče, a što epizoda ili digresija. Ovom ću prigodom ponešto odstupiti od navedenoga jer ću se u priči o egzonomima više baviti rubnim (suvremenim) iako su egzonomi činjenica hrvatskoga jezika od prvih zapisa s obzirom na to da je, ako ništa drugo, trebalo zapisati ime mjesta Kristova rođenja (*Bog se rodi u Vitliomi* – tj. u Betlehemu) i smrti (Marulić je još pisao kako je *V Hjeruzolim iti njemu te Tužen'je grada Hjeruzolima*), a i apostoli su stradavali u Rimu, pisali poslanice Solunjanima itd.

Egzonomi u bijelome svijetu

Egzonomi su, po jednome od određaja, imena za zemljopisne objekte izvan govornoga područja određenoga jezika, odnosno domaća imena za strane toponime u određenome jeziku. Hrvatski su, dakle, egzonomi, kako pojednostavnjeno, ali točno i jasno u članku

Ako je New York New York, zašto je Wien Beč? navodi Ankica Čilaš Šimpraga, hrvatska imena za zemljopisne objekte (gradove, pokrajine, rijeke, planinske masive, otoke, sve države itd.) izvan Hrvatske odnosno hrvatskoga narodnog prostora (npr. Beč, Rim, Saska, Rajna, Stjenjak, Krf, Honšu ili Bjelokosna Obala). U literaturi se uglavnom nailazi na više ili manje poznate primjere povijesnih (npr. Carigrad, Jakin, Mletci, Požun; zanimljiv je i povijesni egzonom Kijov, koji su rabili Gundulić i Kanižlić, za ukrajinski

.....
Egzonomi su, po jednome od određaja, imena za zemljopisne objekte izvan govornoga područja određenoga jezika, odnosno domaća imena za strane toponime u određenome jeziku.
.....

glavni grad Kijev/Kijiv; on je najvjerojatnije nastao prema liku Kijów – poljskome imenu glavnoga ukrajinskog grada) ili suvremenih (npr. Beč, Drač, Prag, Skadar, Solun, Trst, Varšava) egzonomima. Postoje i dijalektni egzonomi, koji također mogu biti povijesni (Dubrovčani su nekoć Firencu nazivali Fjerencom, a Dalmatinci su Apuliju nazivali Puljom) i suvremeni (Novom Zelandijom i danas mnogi stanovnici Makarskoga primorja nazivaju Novi Zeland). U posljednje se vrijeme kao poseban problem pokazuje prilagođivanje imena iz stranih jezika ponajprije zbog utjecaja engleskoga jezika. Tako se

uglavnom piše Hirošima, Honšu i Tokio, ali postoje određeni otpori prema fonetiziranim likovima kao što su Fukušima, Šikoku ili Kjoto iako su pravila prilagođivanja imena iz jezika koji se pišu nelatiničkim pismima utvrđena prije stotinjak godina. Zbog rata u Ukrajini u prvi su plan došla i imena ukrajinskih gradova koja smo uglavnom primili iz ruskoga (npr. Kijev, Harkov, Černobil ili Lavov). Ona su u *Hrvatskome pravopisu* normativno izjednačena s likovima nastalim transfonemizacijom prema ukrajinskome (npr. Kijiv, Harkiv, Čornobilj, Ljviv). Ruske je likove nemoguće zanemariti jer su se mnogi od njih uvriježili i ušli kao pojmovi u različite struke (npr. Kijevski listići, Kijevska Rusija), a zalaganje za likove nastale transliteracijom kao što su Čornobyľ samo stvara dodatne probleme. Tako se pojedini jezikoslovci zalažu za etnike Čornobyľjac i Čornobyľjka te kćetk čornobyľjski, što otvara prostor pokušajima (kojih već ima) da se uvođenjem transliteracije (koja se uglavnom provodi prema engleskome jeziku i koja se donekle može smatrati čak i oblikom iskazivanja jezične nadmoći) počnu mijenjati ustaljena pravila prilagođivanja stranih imena iz slavenskih jezika koji se pišu ćirilicom te se u publicističkome funkcionalnom stilu često susrećemo s likovima kao što su Cherkassy, Tzvetanova i sl.

Egzonimi u okruđu

Da su, s druge strane, egzonimi svuda oko nas, pokazuju i dosad razmjerno slabo poznati primjeri iz našega neposrednog okruđu, koji ne moraju nužno biti posljedicom preimenovanja.

Krenimo s ruba južnoslavenskoga područja. Hrvatskim su egzonimima, primjerice, ime Kopar (slovenski Koper) te imena Bitolj (makedonski Bitola) i Skoplje (makedonski Skopje). Po slovenskim se pravopisnim pravilima opće imenice *mesto*, *trg*, *vas* (s izvedenicom *vesca*), *selo* (s umanjenicom *selce*) i *naselje* u višerječnim imenima naselja pišu malim slovom. Slovenska se naselja Novo Mesto, Stari Trg pri Ložu, Dolenja Vas, Gorenje Medvedje Selo i Ribiško Naselje po slovenskim pravopisnim pravilima pišu Novo mesto, Stari trg pri Ložu, Dolenja vas, Gorenje Medvedje selo i Ribiško naselje te je u tome slučaju moguće govoriti o pravopisnim egzonimima. O njima je u nekoj mjeri moguće govoriti i kad je riječ o ojkonimima kao što su Slovenj Gradec u Sloveniji,

.....
 U literaturi se uglavnom nailazi na više ili manje poznate primjere povijesnih (npr. Carigrad, Jakin, Mletci, Požun; zanimljiv je i povijesni egzonom Kijov, koji su rabili Gundulić i Kanižlić, za ukrajinski glavni grad Kijev/Kijiv; on je najvjerojatnije nastao prema liku Kijów – poljskome imenu glavnoga ukrajinskog grada) ili suvremenih (npr. Beč, Drač, Prag, Skadar, Solun, Trst, Varšava) egzonima. Postoje i dijalektni egzonomi, koji također mogu biti povijesni (Dubrovćani su nekoć Firencu nazivali Fjerencom, a Dalmatinci su Apuliju nazivali Puljom) i suvremeni (Novom Zelandijom i danas mnogi stanovnici Makarskoga primorja nazivaju Novi Zeland).

.....

Herceg Novi u Crnoj Gori te Kotor Varoš u srpskome entitetu u Bosni i Hercegovini, koji se u slovenskome, crnogorskome i srpskome pišu bez spojnice, a u hrvatskome sa spojnicom (tj. Slovenj-Gradec, Herceg-Nov i Kotor-Varoš). Međutim, nisu na južnoslavenskome području zabilježeni samo pravopisni egzonimi. Tako se u istočnome Srijemu hrvatskim egzonimima mogu nazvati ime pokrajine (horonim) Srijem te ojkonimi Srijemska Kamenica, Srijemska Mitrovica, Srijemska Rača, Srijemski Karlovci i Srijemski Mihaljevci, koji se razlikuju od srpskih ekavskih likova tih imena. U Bačkoj se, pak, hrvatska imena naselja često potpuno razlikuju od srpskih. U Općini Sombor za naselja koja se službeno nazivaju Bački Breg, Kljajićevo i Svetozar Miletić Hrvati imaju svoja imena Bereg (prema mađarskome liku Béreg; rjeđe i Bački Brijeg), Krnjaja i Lemeš, u Općini Subotica Hrvati umjesto službenoga imena Ljutovo upotrebljavaju ime Mirgeš (prema mađarskome Mérges), a za općinsko središte Srbobran u Južnobačkome okrugu nekoć su rabili ime Sveti Tomo. Pritom treba imati na umu da su različita imena bačkih naselja nastala ponajprije stoga što su se Hrvati i Srbi u Bačku doseljavali u različitim selidbenim valovima te su se mnoga nekoć napuštena naselja ponovno osnivala. Imenovanja naselja po imenu i prezimenu određene osobe (poput naselja Svetozar Miletić i Aleksa Šantić) na području u kojemu je hrvatski bio glavnim ili ravnopravnim službenim jezikom (hrvatski ima službeni status u Vojvodini, no u praksi se njegova „službenost” rijetko zamjećuje) nije bilo iako su određena naselja nekoć bila (npr. Kardeljevo i Pucarevo, kojima su 1991. vraćena stara imena Ploče i Novi Travnik) imenovana po osobama iz javnoga i političkoga života (po Edvardu Kardelju i Đuri Pucaru Starome), a i danas ime Karadžićevo (po Vuku Stefanoviću

.....
 U Bačkoj se, pak, hrvatska imena naselja često potpuno razlikuju od srpskih. U Općini Sombor za naselja koja se službeno nazivaju Bački Breg, Kljajićevo i Svetozar Miletić Hrvati imaju svoja imena Bereg (prema mađarskome liku Béreg; rjeđe i Bački Brijeg), Krnjaja i Lemeš, u Općini Subotica Hrvati umjesto službenoga imena Ljutovo upotrebljavaju ime Mirgeš (prema mađarskome Mérges), a za općinsko središte Srbobran u Južnobačkome okrugu nekoć su rabili ime Sveti Tomo.
 .....

Karadžiću) nosi negdašnje selo Križevci u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Glavni je, pak, srpski grad u povijesnim vrelima često nazivan Biogradom barem od 16. stoljeća. Posebno je složeno stanje u Bosni i Hercegovini u kojoj hrvatski ima status službenoga jezika i u srpskome entitetu (doduše, ondje ga se naziva „jezikom hrvatskog naroda”), no gradovi su Bosanska Dubica, Bosanski Novi i Skender-Vakuf (koje su pripadnici svih triju bosanskohercegovačkih konstitutivnih naroda tako nazivali do 1990.) preimenovani u Kozarsku Dubicu, Novi Grad i Kneževo, dok je iz imena Bosanska Kostajnica, Bosanski Brod, Bosanski Kobaš i Bosanski Šamac izbačen pridjev *bosanski*, čime su svi navedeni hrvatski (i bošnjački) likovi postali svojevrsnim egzonimima unutar države u

kojoj su hrvatski i bošnjački jezik u obama bosanskohercegovačkim entitetima ustavno ravnopravni. Time se jedan od određaja egzonima kao „zemljopisnih imena koja se široko upotrebljavaju u nekom jeziku za zemljopisni objekt koji se nalazi izvan područja u kojemu taj jezik ima službeni status”, kao i štošta drugo, pokazao neupotrebljivim u hrvatskome okružju. Napominjem i da su u Federaciji Bosne i Hercegovine, u kojoj je hrvatski u znatno povoljnijemu položaju, negdašnje naselje Gornji Vakuf Hrvati nakon 1990. počeli nazivati povijesnim imenom Uskoplje. S obzirom na to da je hrvatsko ime u tome području ravnopravno s bošnjačkim (i srpskim) te da je riječ o gradiću u kojemu su Hrvati izvorno stanovništvo, Uskoplje se ne može smatrati egzonimom.

Egzonimi u Držićevu *Dundu Maroju*: „Da vam ne intravenja kako će i Dundu Maroju večeras intravenjat, koji, davši sinu Maru pet tisuć dukata u ruke, otpravi ga put Jakina, a on iz Jakina ne otiđe u Fjerencu neg u Rim s dukatmi, i tu spendža dukate.”

Zaključak

Dodasmo tako do kraja ovoga priloga u kojemu ste imali prigodu spoznati kako je hrvatski mali jezik za velike jezične zavrzlake jer je već i na ovome razmjerno malom uzorku razvidno da su mu svojstveni određeni tipovi egzonimizacije kojih se jezikoslovci još nisu dotaknuli (primjerice, pravopisnih egzonima).